

หลักพุทธธรรมเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกัน

ประติษฐ์ ปะวันนา

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกัน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า (1) เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีหลายเหตุการณ์ กล่าวคือ ในพระวินัยปิฎก มีไม่น้อยกว่า 17 เหตุการณ์ และในพระสุตตันตปิฎก มีไม่น้อยกว่า 10 เหตุการณ์ (2) หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันมีหลายหลักธรรม โดยหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับปลูกฝังแก่ผู้กลั่นแกล้ง คือ ‘เมตตา’ และ ‘สัมมาวาจา’ หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับปลูกฝังแก่ผู้ถูกกลั่นแกล้ง คือ ‘ขันติ’ และ ‘อภัยทาน’

คำสำคัญ ; หลักพุทธธรรม, การป้องกันปัญหาการกลั่นแกล้งกัน, การแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกัน

Buddhism Moral Code for Preventing and Solving Bullying Problems

Pradit Pawanna

Faculty of Liberal Arts

Thailand National Sports University Udon Thani Campus, Thailand

Abstract

This qualitative and documentary research, aimed to (1) explored bullying in The Tipitaka, and (2) analyze The Buddhism Moral Code that can be adopted to prevent and solve bullying problems. Sources of this study were from both primary and secondary sources; the former included The Tipitaka, Atthakatha (commentaries), Tika (sub-commentaries), and Anutika (sub-sub commentaries); the latter included textbooks, documents, and other related research papers.

Findings are as follows: (1) There were many bullying cases found in The Tipitaka: at least 17 cases in The Vinaya Pitaka and 10 cases in The Sutta Pitaka. (2) The Buddhism Moral Code for preventing and solving bullying problems for the ones who commit bullying are kindness (Metta) and Right Speech (Sammavaca); for the ones who are bullied are Forbearance (Khanti) and Forgiveness (Abhayadana).

Keywords; Buddhism Moral Code, Preventing Bullying Problems, Solving Bullying Problems

บทนำ

ปัญหาการกลั่นแกล้งกัน (Bullying) ของคนในสังคม ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในสถานศึกษา สังคมที่ทำงาน และบนโลกออนไลน์ ปัญหานี้เกิดขึ้นทุกวันและเป็นปัญหาที่กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากการกลั่นแกล้งกันทั้งในวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ได้ส่งผลกระทบต่อทางลบอย่างมาก ทั้งกับผู้ที่กระทำและผู้ถูกกระทำ

ปัจจุบันระดับความรุนแรงของพฤติกรรมมารกลั่นแกล้งกันได้ทวีคูณมากขึ้นกว่าในอดีต จากข้อมูลกรมสุขภาพจิตซึ่งเผยแพร่เมื่อต้นปี 2561 ระบุว่าเด็กนักเรียนโดนกลั่นแกล้งในโรงเรียนถึง 600,000 คน เมื่อคิดเป็นอัตราส่วนแล้วเท่ากับประมาณ 40% ซึ่งเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากประเทศญี่ปุ่น (https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_819657) นอกจากนี้ระดับความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นแล้ว วิธีการกลั่นแกล้งก็เปลี่ยนไปจากในอดีตที่เคยใช้ เช่น การล้อเลียนชื่อพ่อแม่ การเรียกชื่อสมมติ หรือปมด้อยของเพื่อน การไม่ให้เข้าร่วมกลุ่มเล่นหรือทำกิจกรรม และการตบหัวหรือการชกต่อยเบา ๆ พฤติกรรมดังกล่าวเหล่านี้เป็นวิธีดั้งเดิมที่ใช้ในการกลั่นแกล้ง แต่สำหรับในปัจจุบัน สื่อ (Media) และเทคโนโลยี (Technology) มีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมารกลั่นแกล้งของคนในยุคปัจจุบัน สำหรับในประเทศไทย พบว่ากลุ่มเยาวชนมากกว่าร้อยละ 50 มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผ่านโลกโซเชียลและคุกคามผู้อื่นผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (<https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/>)

เมื่อกล่าวถึงปัญหาการกลั่นแกล้งกัน ด้วยเหตุที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นพุทธศาสนิกชน พระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างมากต่อความเชื่อและความประพฤติของคนไทยส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาเรื่องราวเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันในสมัยพุทธกาล (ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก) ซึ่งยังไม่มีผู้ศึกษารวบรวมไว้อย่างเป็นระบบครบถ้วน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และครูอาจารย์นำข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการเล่าบรรยายเป็นอุทาหรณ์สอนใจแก่นักเรียน นักศึกษา และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

สำหรับแนวทาง/วิธีการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกัน มีนักจิตวิทยาและนักวิชาการด้านต่าง ๆ เสนอไว้จำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีผู้เสนอแนวทาง/วิธีการในมิติของพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า

ควรจะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสำหรับการป้องกันและแก้ไข ปัญหาการกลั่นแกล้งกันอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนทั่วไป และใช้อบรมปลูกฝังแก่นักเรียน นักศึกษาตามสถาน ศึกษาต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาการกลั่นแกล้งกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบ วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ (1) เอกสาร ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา (2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล (เอกสาร) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

จากการศึกษา พบว่า เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีหลายเหตุการณ์ ดังนี้

1. เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ได้แก่
  - 1.1 เหตุการณ์พระทัฬหฬลบุตรถูกพวกพระเมตติยะและกุมมชกะแกล้ง ไล่ความ ครั้งที่ 1

พระทัฬหฬลลบุตรปรารณจะทำประโยชน์แก่คณะสงฆ์ โดยเป็นผู้จัดเสนาสนะ (จัดที่พักให้แก่พระที่เดินทางมา) และเป็นผู้แจกภัตต์ (จัดภิกษุไปในที่นิมนต์ เมื่อทายกมาขอพระต่อสงฆ์) จึงกราบทูลความดำริของท่านต่อพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงเรียกประชุมสงฆ์ให้สงฆ์เชิญพระทัฬหฬลลบุตรก่อน แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอความเห็นชอบ เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันสงฆ์ได้แต่งตั้งแล้ว

พระทัฬหฬลลบุตรทำหน้าที่ด้วยดีเรื่อยมา แต่ต่อมาครั้งหนึ่งถูกภิกษุพวกพระเมตติยะและกุมมชกะเข้าใจผิดว่าท่านไปแนะนำคฤหบดีผู้หนึ่งมิให้ถวายอาหารดี ๆ แก่พวกตน ซึ่งความจริงคฤหบดีผู้นั้นไม่เลื่อมใสและรังเกียจพวกพระเมตติยะและกุมมชกะด้วยตนเอง พระเมตติยะและกุมมชกะจึงใช้นางเมตติยาภิกษุณีให้เป็นโจทก์ฟ้องพระทัฬหฬลลบุตร ในข้อหาต้องอาบัติปาราชิกเพราะข่มขืนนาง

พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ได้สวน ได้ความว่าเป็นการแกล้งใส่ความ จึงให้สีนงเมตติยาภิกษุณี และทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตีเตียนหมู่ภิกษุผู้คิดร้ายใส่ความฟ้องพระทัฬหฬลลบุตรโดยไม่มีมูล แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ภิกษุผู้ประพฤตินั้น (วิ.มหา. 1/380-390/412-429)

1.2 เหตุการณ์พระทัฬหฬลลบุตรถูกพวกพระเมตติยะและกุมมชกะแกล้งใส่ความ ครั้งที่ 2

พวกพระเมตติยะและกุมมชกะแสลงหาเลสโจทพระทัฬหฬลลบุตรว่าอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูล คือนัดกันตั้งชื่อแพะตัวผู้ว่า “พระทัฬหฬลลบุตร” ตั้งชื่อแพะตัวเมียว่า “เมตติยาภิกษุณี” แล้วเที่ยวพูดว่าตนได้เห็นพระทัฬหฬลลบุตรได้เสียกับนางเมตติยาภิกษุณี

ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้สวน ได้ความว่าเป็นการอ้างเลสใส่ความ จึงมอบให้คณะสงฆ์จัดการได้สวนภิกษุพวกที่อ้างเลสใส่ความ เมื่อภิกษุเหล่านั้นยอมรับ จึงทรงตีเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามอ้างเลสใส่ความว่าภิกษุอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูล และทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด (วิ.มหา. 1/391/430)

1.3 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์ตำกษุอื่นด้วยวาจาหยาบคาย

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับพวกภิกษุผู้มีศีลดีงาม โดยพวกพระฉัพพัคคีย์ได้ตำ สบประมาทต่าง ๆ นานา เช่น สบประมาทพาดพิงถึงชาติกำเนิด ชื่อ โคตร การงาน ศิลปะ อาหาร เพศ กิเลส อาบัติ ใช้คำดำที่หยาบคาย ฯลฯ

พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงเล่าเรื่องโคถึกชื่อ “นันทวิศาล” ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง เพื่อสอนว่าคำหยาบไม่เป็นที่ชอบใจของใคร ๆ แม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉาน ดังนั้นบุคคลจึงควรพูดแต่คำที่น่าพอใจ ไม่ควรพูดคำที่ไม่น่าพอใจ

หลังจากเล่าเรื่องโคนันทวิศาลจบแล้ว พระพุทธองค์ทรงตำหนิ การกระทำของพวกพระฉัพพัคคีย์ และบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ตำกษุอื่น (วิ.มหา. 2/12-35/199-223)

1.4 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์แกล้งนอนเบียดภิกษุอื่นผู้นอนใน

กุฏิอยู่ก่อน ด้วยหวังจะให้หลีกไป

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์ต้องการจะกีดกันที่นอนดี ๆ ไว้ จึงใช้วิธีการเข้าไปนอนเบียดพระเถระทั้งหลาย ด้วยหมายใจว่าจะทำให้พระเถระทั้งหลายอึดอัด และหลีกไปเอง

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อน (วิ.มหา. 2/119-123/299-301)

1.5 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์ฉุดคร่าไล่ภิกษุอื่นออกจากวิหาร

ของสงฆ์

ครั้งหนึ่ง พวกพระสัตตรสวัคคีย์ (พวก 17) ช่วยกันซ่อมแซมวิหารใหญ่หลังหนึ่ง ด้วยหมายใจว่าจะอยู่จำพรรษาที่นั่น ครั้นซ่อมแซมเสร็จแล้ว พวกพระฉัพพัคคีย์ (พวก 6) ก็บอกให้พวกพระสัตตรสวัคคีย์ย้ายออกไปจากวิหารหลังนั้น และเมื่อพวกพระสัตตรสวัคคีย์ไม่ยอมออก พวกพระฉัพพัคคีย์ก็โกรธ ไม่พอใจ จับลากคอพวกพระสัตตรสวัคคีย์ออกไปจากวิหารหลังนั้น

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉุดคร่าภิกษุออกจากวิหารของสงฆ์ (วิ.มหา. 2/124-128/302-305)

1.6 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์ใช้นิ้วมือจี้ภิกษุรูปหนึ่งให้หัวเราะจนหายใจไม่ทันและมรณภาพ

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์ใช้นิ้วมือจี้ภิกษุรูปหนึ่งในกลุ่มสัตตรสวัคคีย์ให้หัวเราะ ภิกษุนั้นหัวเราะจนเหนื่อย หายใจไม่ทันถึงแก่มรณภาพ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้จี้ภิกษุอื่น (วิ.มหา. 2/330-334/467-469)

1.7 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์หลอกพวกพระสัตตรสวัคคีย์ให้ตกใจกลัว

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์หลอก (หลอน) ให้พวกพระสัตตรสวัคคีย์ตกใจกลัว ร้องไห้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้หลอก (หลอน) ภิกษุอื่น (วิ.มหา. 2/345-349/476-478)

1.8 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์เล่นซ่อนบิหารของพวกพระสัตตรสวัคคีย์

ครั้งหนึ่ง พวกพระพระสัตตรสวัคคีย์ (พวก 17) ไม่เก็บบิหารพวกพระฉัพพัคคีย์ (พวก 6) จึงเอาบิหารของพวกพระสัตตรสวัคคีย์ไปซ่อน เช่น ซ่อนบาตรบ้าง ซ่อนจีวรบ้าง ฯลฯ พวกพระสัตตรสวัคคีย์จึงขอร้องให้คืนบิหาร พวกพระฉัพพัคคีย์ก็พากันหัวเราะและไม่คืนบิหารเหล่านั้น

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เล่นซ่อนบิหารของภิกษุอื่น (วิ.มหา. 2/377-380/497-499)

1.9 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์ทำร้ายร่างกายพวกพระสัตตรสวัคคีย์

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์โกรธ ไม่พอใจ ทำร้ายร่างกายพวกพระสัตตรสวัคคีย์ พวกพระสัตตรสวัคคีย์ร้องไห้ ภิกษุทั้งหลายสอบถามแล้วทราบความจริงตำหนิพวกพระฉัพพัคคีย์ และนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ทำร้ายภิกษุอื่น (วิ.มหา. 2/449-453/556-558)

1.10 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์เงี้ยวฝ่ามือจะทำร้ายพวกพระสัตตรสวัคคีย์

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์โกรธ ไม่พอใจ เจื้อฝ้ามือจะทำร้าย พวกพระสัตตรสวัคคีย์ พวกพระสัตตรสวัคคีย์กลัวจะถูกทำร้ายจึงร้องให้ ภิกษุทั้งหลาย สอบถามแล้วทราบความ จึงตำหนิพวกพระฉัพพัคคีย์ และนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ให้ทรงทราบ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้เจื้อฝ้ามือจะทำร้ายภิกษุอื่น (วิ.มหา. 2/454-458/559-561)

1.11 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์ใส่ความภิกษุอื่นว่าอาบัติสังฆาทิเสส โดยไม่มีมูล

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์แกล้งโจทฟ้องภิกษุอื่นว่าอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่มีมูล ภิกษุทั้งหลายจึงตำหนิพวกพระฉัพพัคคีย์ และนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้โจทฟ้องภิกษุอื่นว่าอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่มีมูล (วิ.มหา. 2/459-463/562-564)

1.12 เหตุการณ์พวกพระฉัพพัคคีย์แกล้งก่อความรำคาญให้แก่พวกพระสัตตรสวัคคีย์

ครั้งหนึ่ง พวกพระฉัพพัคคีย์แกล้งพูดให้พวกพระสัตตรสวัคคีย์ กังวลสงสัยว่า พวกพระสัตตรสวัคคีย์อาจจะบวชตอนอายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์จริง ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแสดงว่าพวกพระสัตตรสวัคคีย์น่าจะไม่ใช่พระภิกษุ พวกพระสัตตรสวัคคีย์ร้องให้ ภิกษุทั้งหลายสอบถามแล้วทราบความ จึงตำหนิพวกพระฉัพพัคคีย์ และนำเรื่องไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้แกล้งก่อความรำคาญแก่ภิกษุอื่น (วิ.มหา. 2/464-468/565-567)

1.13 เหตุการณ์นางอุลลันนทาภิกษุณีแกล้งนางภัททาภาปิลาณีภิกษุณี

ผู้คนทั้งหลายพากันสรรเสริญนางภัททาภาปิลาณีภิกษุณีว่าเป็น พหูสูต เป็นนักพูด แกล้งกล้า สามารถบรรยายธรรมได้ นางอุลลันนทาภิกษุณีริษยา จึงเดินจงกรมบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง สอนธรรมบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นแสดงธรรมบ้าง ท้องบ่นบ้าง ต่อหน้านางภัททาภาปิลาณีภิกษุณี เพื่อก่อให้เกิดความรำคาญ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุณีผู้แก่ง้อความรำคาญให้แก่ภิกษุณีอื่น (วิ.ภิกขุณี. 3/941-945/217-219)

1.14 เหตุการณ์นางอุลลันนทาภิกษุณีจุดคร่านางภัททาภาปิลานีภิกษุณีออกจากที่อยู่

นางอุลลันนทาภิกษุณีให้ที่อยู่แก่ภิกษุณีภัททาภาปิลานีภิกษุณี แล้วภายหลังมีจิตริษยา โกรธเคือง จึงจุดลากนางภัททาภาปิลานีภิกษุณีออกจากห้อง

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุณีผู้ให้ที่อยู่แก่ภิกษุณีอื่นแล้วโกรธ ไม่พอใจ จุดลากออกไป หรือใช้ให้จุดลากออกไป (วิ.ภิกขุณี. 3/950-954/222-225)

1.15 เหตุการณ์พวกภิกษุณีฉัพพัตตีย์ตำพระภิกษุ

พวกภิกษุณีฉัพพัตตีย์ (พวก 6) โกรธเคืองพระกัปปิตกะ (ผู้เป็นอุปชฌาย์ของพระอุบาลี) คิดจะฆ่าเสีย บางรูปไปเล่าให้พระอุบาลีฟัง พระอุบาลีจึงบอกให้พระกัปปิตกะทราบ พระกัปปิตกะจึงหลบซ่อน นางภิกษุณีพวกนั้นฆ่าไม่สำเร็จ ก็โกรธเคืองพระอุบาลีว่าเป็นผู้ไปบอก จึงพากันตำพระอุบาลี

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุณีผู้ตำพระภิกษุ (วิ.ภิกขุณี. 3/1028-1032/268-270)

1.16 เหตุการณ์นางอุลลันนทาภิกษุณีตำพระภิกษุ

นางอุลลันนทาภิกษุณีโกรธเคืองภิกษุณีสงฆ์ ซึ่งสวดประกาศลงอุกเขปนียกรรม (ยกจากหมู่; ตัดสิทธิ์ที่ฟังจะได้บางอย่าง) แก่ภิกษุณีจันทกาสีภิกษุณี เพราะเหตุที่ไม่เห็นอาบัติ จึงตำบริภาษภิกษุณีสงฆ์ว่าเป็นคนเขลา ไม่ฉลาด ไม่รู้จักกรรมโทษของกรรม กรรมวิบัติ หรือกรรมสมบัติ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุณีผู้ตำบริภาษภิกษุณีสงฆ์ (วิ.ภิกขุณี. 3/1033-1036/271-273)

1.17 เหตุการณ์พระสุธรรมแก่ง้อพุทธกระตบคฤหัสถ์

พระสุธรรมรับภัตตาหารประจำในวัดของจิตตคฤหบดี ทุกครั้งที่จิตตคฤหบดีนิมนต์พระเถระรูปอื่นไปฉันจะต้องไปเรียนให้พระสุธรรมทราบ ครั้งหนึ่ง

จิตตคฤหบดีนิมนต์พระเถระรูปอื่นไปฉัน โดยไม่บอกเล่าหรือปรึกษาหารือพระสุธรรมก่อน พระสุธรรมจึงน้อยใจ ไม่พอใจ แกล้งพูดกระทบถึงการสืบสกุลของจิตตคฤหบดีในที่ซึ่งพระเถระอื่นอยู่ด้วย และได้แสดงอาการอื่น ๆ ในทางที่ไม่สมควร

เมื่อพระพุทเจ้าทรงทราบ จึงทรงแนะนำให้สงฆ์สวดประกาศลงปฏิสารณียกรรมคือให้พระสุธรรมไปขอโทษคฤหัสถ์ที่ตนรุกรานล่วงเกิน (วิ.จุล. 6/33-45/65-84)

2. เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันที่ปรากฏในพระสูตรต้นตอปรากฏ ได้แก่

2.1 เหตุการณ์พระพุทเจ้าถูกพี่น้องตระกูลพราหมณ์ด่า

“การทวาชพราหมณ์” โกรธภรรยาของตนที่ชอบกล่าวคำยกย่องสรรเสริญพระพุทเจ้า พราหมณ์นั้นจึงไปเฝ้าพระพุทเจ้า โดยหวังว่าจะไปได้วาทีเพื่อให้พระองค์จมนมตอบไม่ได้ แล้วได้ตั้งคำถามที่ทำท้าวว่า “บุคคลฆ่าอะไรจึงอยู่เป็นสุขฆ่าอะไรจึงไม่เศร้าโศก” พระพุทเจ้าจึงตรัสว่า “บุคคลฆ่าความโกรธได้แล้วจึงอยู่เป็นสุขฆ่าความโกรธได้แล้วจึงไม่เศร้าโศก” เมื่อได้ฟังดำรัสของพระพุทเจ้าแล้ว พราหมณ์นั้นเกิดความเลื่อมใส ขออุปสมบทเป็นภิกษุ และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

ฝ่าย “อโกลสกการทวาชพราหมณ์” “สุนทรภิกการทวาชพราหมณ์” และ “พิลังคการทวาชพราหมณ์” ซึ่งเป็นน้องชาย เมื่อได้ทราบว่าพี่ชายไปบวชแล้วก็โกรธและได้ไปด่าพระพุทเจ้าด้วยวาจาหยาบคาย แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทเจ้า ทุกคนก็ขออุปสมบทเป็นพระภิกษุ และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์เช่นเดียวกัน (สัง.สคค. 15/188-190/265-270)

2.2 เหตุการณ์พระพุทเจ้าถูกพระนางมาคันทิยาจ้างคนตามด่า

ครั้งหนึ่ง พราหมณ์ผู้เป็นบิดาของนางมาคันทิยาได้เข้าไปกราบทูลว่าจะขอยกลูกสาว (คือนางมาคันทิยา) ให้เป็นภรรยาของพระพุทเจ้า แต่ถูกพระพุทเจ้าตรัสห้าม แล้วตรัสต่อไปว่า “ดูก่อนพราหมณ์ เมื่อตถาคตตรัสรู้ใหม่ ๆ ธิตามาร 3 คน ซึ่งมีร่างกายเป็นทิพย์ สวยงามกว่าลูกสาวของท่านหลายท่านก็ มาประเล้าประโลมเรา เรายังไม่สนใจ ไม่พอใจ เหตุไฉนจะมาพอใจยินดีในลูกสาวของท่านที่ร่างกายเต็มไปด้วยมูตร (ปัสสาวะ) และกรีส (อุจจาระ) ถ้าเท้าของเราเปื้อนฝุ่นธุลีมา และลูกสาวของท่านเป็นผ้าเช็ดเท้า เรายังไม่ปรารถนาจะถูกต้องลูกสาวของท่านแม้ด้วยเท้าเลย”

เมื่อนางมาคันทियाผู้เป็นลูกสาวไดยินพระดำรัสของพระพุทธเจ้าก็รู้สึกโกรธที่พระพุทธเจ้าประณามว่าร่างกายของนางเต็มไปด้วยอุจจาระปัสสาวะ ไม่ปรารถนาจะสัมผัสถูกต้องแม้ด้วยเท้า จึงผูกอาฆาตจองเวรพระพุทธเจ้านับแต่นั้นมา

ต่อมา นางมาคันทियाได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าอุเทนแห่งกรุงโกสัมพี เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จยังกรุงโกสัมพี พระนางมาคันทियाจึงว่าจ้างทาส กรรมกร และนักเลง ให้ติดตามด่าพระพุทธเจ้าไปในทุกหนทุกแห่งทั่วทั้งเมือง ด้วยคำด่า 10 ประการ คือ เจ้าเป็นโจร เป็นคนพาล เป็นคนบ้า เป็นอูฐ เป็นลา เป็นวัว เป็นสัตว์นรก เป็นสัตว์เดรัจฉาน สุนัขของเจ้าไม่มี เจ้ามีแต่ทุกคติอย่างเดียว พระอนานที่ใต้ฟังแล้วสุดที่จะทนไหว จึงกราบทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังเมืองอื่น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ดูก่อนอนานที่ ถ้าทำอย่างนั้นเราก็จะหนีกันไปไม่สิ้นสุด ทางที่ถูกนั้นอริกรรมเกิดขึ้นในทีใด ก็ควรจะให้อริกรรมสงบระงับในที่นั้นก่อนแล้วจึงไป” และตรัสต่อไปอีกว่า “ธรรมดา อริกรรมเกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายแล้วย่อมไม่เกิน 7 วัน ก็จะสงบระงับไปเอง” (ขุ.สุ. 25/842-854/701-705)

2.3 เหตุการณ์พระพุทธเจ้าถูกนางจิญจมาณวิกาใส่ร้าย

ในปฐมโพธิกาล พระพุทธเจ้าเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเป็นที่ศรัทธาของมหาชนเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดลากลักการะในพระพุทธศาสนาอย่างมา กส่งผลกระทบทำให้นักบวชในศาสนาอื่น ๆ เสื่อมลาภ ผู้คนนับถือน้อยลง จึงเกิดความอิจฉา และคิดจะกำจัดพระพุทธเจ้า จึงใช้อุบายส่งสาวงามชื่อ “จิญจมาณวิกา” ไปใส่ร้ายป้ายสี พระพุทธเจ้า

นางจิญจมาณวิกาดำเนินการตามแผน โดยทำที่เป็นศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไปร่วมฟังธรรมพร้อมกับคนอื่น ๆ ที่วัดพระเชตุวัน ครั้นพอถึงเวลากลับ นางจะทำที่เดินลับหายไปยังที่ ๆ พระพุทธเจ้าประทับ แล้วแอบออกไปทางอื่น พอรุ่งเช้า นางจะมาวัดแต่เช้ามืด แล้วแอบซุ่มอยู่บริเวณใกล้ ๆ ที่ประทับ พอผู้คนมาฟังธรรมที่วัด นางก็จะแกล้งเดินออกมาให้ผู้คนเห็น เพื่อให้เข้าใจว่านางค้างคืนที่วัด และเมื่อกาลล่วงไป 8-9 เดือน นางก็นำท่อนไม้มาพันผ้าผูกให้แลดูเหมือนตั้งครุฑแก้วใกล้ตลอด

วันหนึ่ง ขณะที่พระพุทธเจ้ากำลังแสดงธรรม นางจิญจมาณวิกา ก็ทำที่เป็นหญิงท้องแก่เดินอู้อัยเข้าไปยืนตรงหน้าที่พัก พร้อมกับกล่าวต่อหน้าผู้คนว่าตน

ตั้งครรภกับพระพุทธเจ้า อย่างไรก็ดี ทนได้นั้นก็มีหนูปั่นโตไปบนตัวนาง และกัตสายคาคผ้าที่ผูกท้องจนหลุดร่วงลงมากองที่พื้น ทำให้คนทั้งหลายทราบว่านางมิได้ตั้งครรภ นางกล่าวตู่ใส่ร้ายใส่ความพระพุทธเจ้า คนทั้งหลายจึงพากันลุกฮือขึ้นไล่ทุบตี พ้อออกไปพ้นประตูวัด นางก็ถูกแผ่นดินสูบ (ช.ธ. 25/176/88)

2.4 เหตุการณ์พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์วัดพระเชตะวันถูกพวกอัญญาเดียรถีย์ใส่ร้าย

ในสมัยที่พระพุทธศาสนาเป็นที่ศรัทธาของมหาชนเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดลาภสักการะแก่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ส่งผลกระทบทำให้พวกอัญญาเดียรถีย์ (นักบวชในศาสนาอื่น ๆ) เสื่อมลาภสักการะ จึงเกิดความอิจฉาและคิดวางแผนใช้อุบายทำลายชื่อเสียงเกียรติภูมิของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์

ขั้นแรก พวกอัญญาเดียรถีย์ขอความร่วมมือจากสาวงามชื่อ “สุนทรี” ในการกล่าวโทษใส่ความว่ามีเพศสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า หลังจากนั้น 2-3 วัน พวกอัญญาเดียรถีย์ก็ได้จ้างนักแสดงไปสังหารนางสุนทรีแล้วหมกศพไว้ที่กองขยะดอกไม้ใกล้วัดพระเชตะวัน เพื่อให้ผู้คนเข้าใจว่าสาวกของพระพุทธเจ้าเป็นคนฆ่านางสุนทรี เพื่อปกปิดเรื่องที่น่ามีเพศสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า

ต่อมา พระราชาทรงส่งราชบุรุษออกสืบสวนค้นหาตัวฆาตกรที่สังหารนางสุนทรี พบว่าฆาตกรที่แท้จริงคือนักแสดงสุรา ซึ่งนักแสดงสุราเหล่านั้นรับสารภาพว่าถูกจ้างโดยพวกอัญญาเดียรถีย์ให้ฆ่านางสุนทรีแล้วนำศพไปซุกไว้ใกล้ ๆ วัดพระเชตะวัน พระราชาจึงรับสั่งให้ลงโทษนักแสดงสุราและพวกอัญญาเดียรถีย์ในข้อหาฆ่าคน เกียรติภูมิและลาภสักการะของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาก็กลับมาเหมือนเดิม (ช.ธ. 25/306/128)

2.5 เหตุการณ์พระลกุณฎกภัททิยะเถระถูกล้อเลียนดูหมิ่นเพราะรูปร่างเล็กเตี้ย

“พระลกุณฎกภัททิยะ” มีรูปร่างเล็กเตี้ย ท่านจึงถูกพระหนุ่มเณรน้อยที่เป็นปุถุชนทั้งหลายล้อเลียนอยู่เป็นประจำ ครั้งหนึ่งมีพระภิกษุจากถิ่นอื่นเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตะวัน ระหว่างทางได้เดินสวนทางกับพระลกุณฎกภัททิยะ และ

พุดจาหยอกล้อพระลคุณภักทิตยะ เนื่องจากไม่ทราบว่าเป็นพระอรหันต์ นึกว่าเป็นสามเณรน้อย เมื่อพระพุทธรองค์ทรงทราบเรื่อง จึงทรงแจ้งให้ภิกษุทั้งหลายได้ทราบว่าพระลคุณภักทิตยะเป็นพระอรหันต์ (ขุ.อ. 25/65/313-314)

2.6 เหตุการณ์พระสุนีตะถูกผู้คนดูหมิ่นเพราะยากจนและทำงานรับจ้างล้างเทอจจาระ

“สุนีตะ” เกิดในตระกูลที่ทำงานเทอดอกไม้ ถ้าหากวันใดเงินไม่พอค่าอาหารและเครื่องนุ่งห่มก็จะรับจ้างล้างเทอจจาระ

ในกาลต่อมา “สุนีตะ” ได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีพระภิกษุสงฆ์ถาม “พระสุนีตะ” ว่า เพราะเหตุไรจึงออกบวช หรือบวชได้อย่างไร และแห่งตลอดสังขจะได้อย่างไร ท่านจึงเล่าให้ฟังว่า “เราเกิดมาในสกุลต่ำ เป็นคนยากจน มีเครื่องบริโศคน้อย การงานของเราเป็นการงานต่ำ เราเป็นคนเทอดอกไม้ เราถูกมนุษย์เกลียดชัง ดูหมิ่น และแข่งต่ำ เราถ่อมตน ไหว้หมู่ชนเป็นอันมาก ครั้งนั้น เราได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้เป็นมหาวิรบุรุษ ห้อมล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปสู่นครอันอุดมของชาวมคธเพื่อบิณฑบาต เราจึงวางกระเช้าลง แล้วเข้าไปถวายบังคม พระองค์ได้ประทับยืนอยู่เพื่ออนุเคราะห์เรา เราได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระศาสดา แล้วจึงทูลขอบรรพชา พระศาสดาผู้มีพระกรุณา ได้ตรัสเรียกเราว่า จงเป็นภิกษุมาเถิด พระดำรัสนั้นเป็นอุสุมบถของเรา เมื่อเราอุสุมบถแล้ว อยู่ในป่าแต่ผู้เดียว ไม่เกียจคร้าน ได้ทำตามดำรัสของพระศาสดาผู้พิชิตมารที่ทรงสั่งสอนเรา ในราตรีปฐมยามเราก็ระลึกถึงชาติก่อน ๆ ได้ ในมัชฌิมยามก็ได้ทิพยจักขุ ในปัจฉิมยามเราก็ทำลายกองแห่งความมืดคืออวิชชาได้” (ขุ.เถร. 26/620-631/441-448)

2.7 เหตุการณ์นางรัชขุมมาลาถูกลูกสะใภ้ของพราหมณ์ข่มเหงรังแก

“รัชขุมมาลา” เป็นทาสในเรือนเบี้ย คือเกิดมาเป็นทาสเพราะพ่อแม่เป็นทาสในตระกูลพราหมณ์คนหนึ่งในกรุงสาวัตถี รัชขุมมาลาถูกลูกสะใภ้ของเจ้าของเรือนทำร้ายเบียดเบียนอยู่เป็นประจำ เช่น จิกผม ทบตี ตบถีบ เอาเชือกพันศีรษะแล้วจับให้ก้มลงแล้วเขียน ฯลฯ

วันหนึ่งรัชขุมมาลาคิดจะฆ่าตัวตาย พระพุทธเจ้าต้องการจะโปรดนางจึงเสด็จประทับนั่งที่โคนต้นไม้ในป่าใกล้กับจุดที่นางกำลังจะผูกคอตาย เมื่อนางเหลือบไปเห็น

พระพุทธเจ้าก็เกิดความเลื่อมใส ได้ไปเข้าเฝ้าและฟังธรรมเทศนาจนบรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกในพระพุทธศาสนา (ขุ.วิ. 26/826-856/95-99)

2.8 เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันในนิทานชาดก: พระภิกษุใส่ร้าย พระอรหันต์ (โลสกชาดก)

ในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่า “กัสนปะ” มีพระอรหันต์องค์หนึ่ง เดินทางผ่านมาทางบ้านเศรษฐี ท่านเศรษฐีเกิดความเลื่อมใสในพระอรหันต์องค์นั้น จึงนิมนต์ให้ไปพักที่วัดซึ่งตนเป็นอุปัฏฐากอยู่ เขาบำรุงพระอาคันตุกะอย่างดี จนเจ้าอาวาสเกิดความอิจฉาริษยา ยามบิณฑบาตตอนเช้า ท่านเศรษฐีให้นิมนต์พระอาคันตุกะไปด้วย เจ้าอาวาสก็แสร้งเอาเล็บเคาะระฆังและเคาะประตูให้ไม่ได้ยิน แล้วไปแต่ผู้เดียว และระหว่างทางกลับจากบิณฑบาต เจ้าอาวาสก็เอาข้าวปายาสในส่วนของพระอาคันตุกะที่เศรษฐีฝากถวายเททิ้งในกองไฟ

ฝ่ายพระอาคันตุกะผู้เป็นพระอรหันต์ เมื่อถึงเวลาบิณฑบาต ท่านก็ชำระสรีระของตน แล้วทรงบาตจีวรไปบิณฑบาตที่อื่น เมื่อพระเถระเจ้าอาวาสกลับมา ไม่พบพระอาคันตุกะ จึงคิดได้ว่าพระอาคันตุกะน่าจะเป็นพระอรหันต์ น่าจะหยั่งรู้ความคิด และการกระทำของตน จึงรู้สึกเสียใจและคิดมากจนตรอมใจตาย (ขุ.ชา. 27/41/17-18)

2.9 เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันในนิทานชาดก: ลิงแกล้งฤๅษี (กัจจลชาดก)

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในแคว้นกาลสิริรัฐ พอเจริญวัยขึ้นก็ได้ไปศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์ทุกอย่างในเมืองตักกิลลา หลังจากนั้นก็ละกามทั้งหลายออกบวชเป็นฤๅษี สร้างอาศรมอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา

วันหนึ่ง ขณะที่ฤๅษีนั่งอยู่ที่ประตูบรรณศาลา ลิงชุกชนตัวหนึ่งก็เอาจองคชาตสอดเข้าไปในช่องหูของฤๅษี ฝ่ายฤๅษีก็ไม่ได้ห้าม วางเฉยอยู่อย่างนั้น

อยู่มาอีกวันหนึ่ง เต่าตัวหนึ่งขึ้นมาจากรน้ำ มาณอนอ้าปากผิงแดด อยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ลิงชุกชนเห็นดังนั้นก็เอาจองคชาตสอดเข้าไปในปากเต่า เต่าตัวนั้นจึงจับองคชาตของลิงไว้ ฝ่ายลิงเจ็บปวดทรมานมาก จึงอุ้มเต่าไปขอความช่วยเหลือจากฤๅษี ฤๅษีจึงพูดกับเต่าว่า “เต่าเอ๋ย จงปล่อยเจ้าลิงเสียเถิด เมื่อชาติที่แล้วเจ้าทั้งสองคงเคยเป็น

ผู้เมียดกันมาก่อน อย่าทำบาปต่อกันเลย” เมื่อเต่าได้ฟังดังนั้นก็ปล่อยของคชาตของลิง ฝ่ายลิงพอหลุดพ้นได้ก็ไหว้ฤๅษีแล้วหนีไป (ขุ.ชา. 27/67-69/135)

2.10 เหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันในนิทานชาดก: ลิงแกล้งกระบือ (มหิสชาดก)

ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นกระบือ อยู่ในหิมวันตประเทศ พอเจริญวัยก็สมบูรณ์ด้วยกำลังแรง มีร่างกายใหญ่ ท้องเที่ยวไปตามเชิงเขา เจื่อมเขา ชอกเขา และป่าทึบ

วันหนึ่ง ขณะที่กระบือยืนพักอยู่ที่โคนไม้ ลิงโลนตัวหนึ่งได้ขึ้นบนหลังของกระบือ แล้วถ่ายอุจจาระปัสสาวะรด จับเขาทั้งสองโหน จับหางแกว่งไปแกว่งมาเล่น แต่กระบือ (พระโพธิสัตว์) ก็ได้ใส่ใจ เพราะประกอบไปด้วยขันติ เมตตา และความเอ็นดู

ต่อมาอีก 2-3 วัน กระบือตัวนั้นได้ไปอยู่ที่อื่น กระบือตัวอื่นซึ่งมีนิสัยดุร้ายได้มาขึ้นอยู่โคนต้นไม้ต้นนั้นแทน ลิงชั่วจึงขึ้นหลังกระบือตัวนั้น ด้วยสำคัญว่าเป็นกระบือใจดีตัวเดิม ลำดับนั้นกระบือได้สลัดลึงให้ตกลงบนพื้นดิน เอาเขาขวิดที่หัวใจ เอาเท้าทั้ง 4 เทียบให้ละเอียดเป็นจุด (ขุ.ชา. 27/82-84/138-139)

ประเด็นที่ 2 หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกัน

จากการศึกษา พบว่า หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันมีหลายหลักธรรม โดยหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมปลูกฝังแก่ผู้กลั่นแกล้ง คือ (1) เมตตา (2) สัมมาวาจา หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมปลูกฝังแก่ผู้ถูกกลั่นแกล้ง คือ (1) ขันติ (2) อภัยทาน

ก. หลักธรรมสำหรับผู้กลั่นแกล้ง

1. เมตตา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า (พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต], 2553, น. 324) สามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันได้ดังนี้

1.1 ถ้าบุคคลใดยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘เมตตาทายกรรม’ เขาจะเคารพนับถือผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะแสดงกิริยาอาการสุภาพ ไม่กลั่นแกล้ง ช่มเหล่งรังแก หรือทำร้ายร่างกายผู้อื่น

1.2 ถ้าบุคคลใดยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘เมตตาจริกรรม’ เขาจะกล่าว วาจาสุภาพ จะช่วยบอกแจ้ง สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนผู้อื่นด้วยความหวังดี ไม่พูดจา ต่ำทอ ล้อเลียน ตูณก เสียหาย ช่มชู้คุกคาม หรือนินทาว่าร้ายผู้อื่น

1.3 ถ้าบุคคลใดยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘เมตตากรรม’ เขาจะตั้ง จิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น มองผู้อื่นในแง่ดี ซึ่งจะส่งผลให้แสดงออกทางกายและวาจาที่ดี ต่อผู้อื่น ไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น

1.4 สำหรับบุคคลที่เคยกลั่นแกล้งผู้อื่น ถ้าหากสำนึกได้และเกิดจิตเมตตา ขึ้นมาในภายหลัง ก็สามารถ ‘ขอโทษ’ หรือ ‘ขอโหสิกรรม’ ผู้ที่เคยถูกล่วงเกินกลั่นแกล้ง ด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา ใจ นอกจากนี้ยังสามารถ ‘แผ่เมตตา’ ให้แก่ผู้ที่เคยถูก กลั่นแกล้ง (เจ้ากรรมนายเวร) เพื่ออุทิศส่วนกุศลผลบุญให้เขามีความสุขความเจริญ

กล่าวโดยสรุป หากปลูกฝังให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘เมตตา’ จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการกลั่นแกล้งกัน หรือถ้าหากเกิดปัญหา การกลั่นแกล้งกันขึ้นแล้ว หากบุคคลที่เคยกลั่นแกล้งผู้อื่นสำนึกได้และหันกลับมายึดถือ ปฏิบัติตามหลักธรรม ‘เมตตา’ ก็จะทำให้ปัญหายุติลง ไม่ลุกลามรุนแรงถึงขั้นทำร้าย ร่างกายกัน

2. สัมมาวาจา หมายถึง เจรจาชอบ หรือการพูดดี เว้นจากการพูดไม่ดี คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูด เพื่อแเจ้อ โดยหลักธรรมที่สอดคล้องหรือมีเนื้อหาสาระเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสัมมา วาจา ได้แก่ วจีสุจริต 4 วาจาสุภาสิต และปียวาจา สามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาการกลั่นแกล้งกันได้ดังนี้

2.1 ถ้าบุคคลใดยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘สัมมาวาจา’ (วจีสุจริต 4) เขาจะ (1) ไม่พูดเท็จ คือ พูดแต่สิ่งที่เป็นจริง เขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคม ออนไลน์ (Social Media) ในสิ่งที่เป็ความจริง ไม่พูดโกหก ไม่พูดใส่ร้ายผู้อื่นในเรื่อง ที่ไม่จริง (2) ไม่พูดส่อเสียด คือ ไม่พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ ในลักษณะเหน็บแนม เย้ยหยัน ถากถาง ใ้ร้าย หรือยุยงให้เขาแตกแยกกัน (3) ไม่พูด คำหยาบ คือ พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ไม่พูดต่ำทอหรือดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น (4) ไม่พูดเพื่อแเจ้อ คือ ไม่พูดหรือเขียน

แสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ในเรื่องที่เหลวไหลไร้สาระ ไม่พูดวาทณ์ไม่รู้จบ อันจะทำให้เสียเวลาและประโยชน์

2.2 ถ้าบุคคลใดยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘วาจาสุภาสิต’ เขาจะ

(1) พูดถูกกาลเทศะ คือ รู้ว่าเวลาใดควรพูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ เวลาใดไม่ควรพูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ รู้ว่าสถานที่หรือเหตุการณ์แวดล้อมเช่นไรควรพูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ สถานที่หรือเหตุการณ์แวดล้อมเช่นไรไม่ควรพูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ (2) พูดคำจริง คือ ไม่พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ในลักษณะปั้นแต่งเรื่องขึ้น คลาดเคลื่อนไปจากความจริง บิดเบือนจากความจริง เสริมความ หรืออำพราง (3) พูดคำสุภาพอ่อนหวาน คือ พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะ ไม่ใช่คำหยาบ คำต่ำ คำประชดประชัน คำเสียดสี (4) พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ คือ พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ในเรื่องที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น บางเรื่องแม้จะเป็นเรื่องจริง แต่หากพูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นแล้วไม่เกิดประโยชน์ กลับจะทำให้เกิดโทษ ก็ไม่พูดหรือเขียน (5) พูดด้วยเมตตาจิต คือ พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ด้วยความปรารถนาดี อยากให้คนฟังหรือคนอ่านมีความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่พูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยจิตที่คิดโกรธหรือริษยา

2.3 ถ้าบุคคลใดยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘ปิยวาจา’ เขาจะพูดหรือเขียนแสดงความคิดเห็นทางสื่อสังคมออนไลน์ด้วยถ้อยคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี อันจะทำให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันต่อไป

กล่าวโดยสรุป หากปลูกฝังให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘สัมมาวาจา’ (วจีสุจริต; วาจาสุภาสิต; ปิยวาจา) จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการกลั่นแกล้งกันได้ เพราะเป็นการพูด การเขียน การสื่อสารที่ชาญฉลาด ไม่ทำให้บุคคลใดเดือดร้อนเป็นทุกข์

ข. หลักธรรมสำหรับผู้ถูกกลั่นแกล้ง

1. ชั้นดี หมายถึง ความอดทน คือ ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสู้ เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม สามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคารกั่นแกล้งกันได้ดังนี้

1.1 ถ้าคนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกมีความอดทนต่อความเจ็บปวดทรมานกาย เช่น อดทนอดกลั้นต่อการถูกหยิก ผลัก ดึง ถ่มน้ำลายใส่ ทำร้ายร่างกายเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งไม่ทำให้บาดเจ็บรุนแรง ฯลฯ ไม่ตอบโต้คนที่มากลั่นแกล้งรังแก (Bully) ให้เจ็บปวดทรมานเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อาจจะทำให้ปัญหาคารกั่นแกล้งรังแกยุติลง ไม่ลุกลามรุนแรง เนื่องจากคนแกล้งหมดสนุก ในทางตรงกันข้าม หากคนที่ถูกกลั่นแกล้งไม่มี ‘ชั้นดี’ (ไม่อดทนอดกลั้น) คือ ตอบโต้ เช่น หยิกกลับ ผลักกลับ ดึงกลับ ถ่มน้ำลายใส่กลับ ทำร้ายร่างกายกลับ ฯลฯ ปัญหาที่อาจจะลุกลามไปเป็นการทำร้ายร่างกายกัน อย่างรุนแรงจนถึงขั้นบาดเจ็บสาหัสหรือเสียชีวิต

ทั้งนี้ หากคนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกได้รับบาดเจ็บ หรือเห็นว่าการกลั่นแกล้งรังแกนั้นเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตและทรัพย์สินของตน ก็สามารถแจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมายได้ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาคารกั่นแกล้งรังแกวิธีหนึ่ง กระนั้นก็ตาม พึงทราบว่าพระพุทธศาสนาเน้นสอนให้อดทนอดกลั้น ยับยั้งชั่งใจไม่ทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น ไม่อาฆาตจองเวรผู้อื่น

1.2 ถ้าคนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกมีความอดทนต่อความเจ็บใจ เช่น อดทนอดกลั้นต่อการถูกด่า ล้อเลียน เสียดสี ดูหมิ่น นินทา กล่าวหาว่าร้าย ฯลฯ ไม่ตอบโต้คนที่มากลั่นแกล้งรังแก (Bully) ให้เจ็บใจ ก็อาจจะทำให้ปัญหาคารกั่นแกล้งรังแกยุติลง ไม่ลุกลามรุนแรง เนื่องจากคนแกล้งหมดสนุก ในทางตรงกันข้าม หากคนที่ถูกกลั่นแกล้งไม่มี ‘ชั้นดี’ (ไม่อดทนอดกลั้น) คือ ตอบโต้ เช่น แกล้งกลับ ต่ำกลับ เหยียดกลับ ฯลฯ ปัญหาที่อาจจะลุกลามไปเป็นการทำร้ายร่างกายกันได้

กล่าวโดยสรุป หากปลูกฝังให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘ชั้นดี’ (ความอดทน) จะช่วยให้ปัญหาคารกั่นแกล้งกันไม่ลุกลามรุนแรง หรือยุติลงได้ เพราะฝ่ายที่ถูกกลั่นแกล้งรู้จักอดทนอดกลั้นต่อความเจ็บปวดทรมานกายและใจ ไม่ตอบโต้ ซึ่งอาจส่งผลทำให้ฝ่ายที่กลั่นแกล้งเลิกต่อแยะเพราะหมดสนุก

2. อภัยทาน หมายถึง การให้ความไม่มียก หรือการให้ความปลอดภัย หรือการยกโทษให้แก่ผู้อื่น หรือการไม่ถือโทษโกรธพยาบาทอาฆาตจองเวรต่อผู้อื่น สามารถนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันได้ดังนี้

2.1 ถ้าคนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกให้อภัยทานทางกาย เช่น ยอมรับการขอโทษขอขมาจากผู้ที่เคยกลั่นแกล้งรังแก ก็จะทำให้ปัญหาความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายยุติคลี่คลายลง

2.2 ถ้าคนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกให้อภัยทานทางวาจา เช่น กล่าววาจายกโทษให้ผู้ที่เคยกลั่นแกล้งรังแก ก็จะทำให้ปัญหาความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายยุติคลี่คลายลง นอกจากนี้ อาจจะทำให้ทั้งสองฝ่ายหันมารักใคร่มีไมตรีต่อกันมากขึ้นกว่าเดิมนั้นได้

2.3 ถ้าคนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแกให้อภัยทานทางใจ เช่น ไม่คิดอาฆาตพยาบาทผู้ที่เคยกลั่นแกล้งรังแก แม้เมตตาจิตให้แก่ผู้ที่เคยกลั่นแกล้งรังแก ก็จะทำให้เขา (คนที่ถูกกลั่นแกล้งรังแก) มีสุขภาพจิตที่ดี นอกจากนี้ การให้อภัยทานทางใจถือว่าเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่การให้อภัยทานทางกาย (การยอมรับการขอโทษขอขมา) และวาจา (การกล่าววาจายกโทษให้) ต่อไป

ทั้งนี้ พึงทราบว่าพระพุทธศาสนานับสอนให้ฝึกพัฒนาคุณภาพจิตใจ โดยการสละอารมณ์โกรธพยาบาทอาฆาตเคียดแค้นชิงชังออกจากจิตใจเป็นหลัก ดังนั้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนาจะไม่ถือว่าการให้อภัยแก่ผู้ที่เคยกลั่นแกล้งรังแกเราเป็นการยอมแพ้ เป็นความอ่อนแอ หรือเป็นการไม่ยุติธรรม

กล่าวโดยสรุป หากปลูกฝังให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรม ‘อภัยทาน’ (การยกโทษให้แก่ผู้อื่น) จะช่วยให้ปัญหากลั่นแกล้งกันไม่ลุกลามรุนแรง หรือยุติลงได้ เพราะฝ่ายที่ถูกกลั่นแกล้งรู้จักเสียสละ ให้อภัย ซึ่งอาจส่งผลทำให้ฝ่ายที่กลั่นแกล้งรังแกหันกลับมาเป็นมิตร

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกัน” สรุปผลได้ดังนี้

1. เหตุการณ๑การกั๒แล๒งกั๒ที่๒ปรากฏใน๒พระ๒ไตร๒ปิฎกมี๒หลาย๒เหตุการณ๑

1.1 เหตุการณ๑การกั๒แล๒งกั๒ที่๒ปรากฏใน๒พระ๒วิน๒ัย๒ปิฎก ได้๒แก๒

- (1) เหตุการณ๑พระ๒ทัพ๒พ๒ม๒ล๒บุตร๒ถูก๒พวก๒พระ๒เม๒ต๒ติ๒ยะ๒และ๒กุม๒ม๒ช๒กะ๒แก๒ล๒ง๒ใ๒ส๒ความ คร๒ง๒ที่๒ 1
- (2) เหตุการณ๑พระ๒ทัพ๒พ๒ม๒ล๒บุตร๒ถูก๒พวก๒พระ๒เม๒ต๒ติ๒ยะ๒และ๒กุม๒ม๒ช๒กะ๒แก๒ล๒ง๒ใ๒ส๒ความ คร๒ง๒ที่๒ 2
- (3) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒ด๒ำ๒ภ๒ิก๒ษ๒อื่น๒ด๒้วย๒วา๒จา๒ห๒ยา๒บ๒ค๒าย (4) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒แก๒ล๒ง๒น๒อน๒เบ๒ียด๒ภ๒ิก๒ษ๒อื่น๒ผ๒ู๒น๒อน๒ใน๒กุ๒ณ๒ใ๒ย๒ก๒อน ด๒้วย๒ห๒วัง๒จะ๒ใ๒ห้๒หล๒ีก๒ไป
- (5) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒จ๒ด๒คร๒ำ๒ใ๒ภ๒ิก๒ษ๒อื่น๒น๒อก๒จาก๒วิ๒หาร๒ของ๒สง๒ฆ๑ (6) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒ใ๒ช้๒น๒ิ้ว๒ม๒ือ๒จ๒ก๒ิ๒ก๒ษ๒ร๒ู๒ป๒น๒ึ่ง๒ใ๒ห้๒ห๒ว๒ระ๒จ๒น๒ห๒าย๒ใ๒จ๒ไม๒ท๒น๒และ๒ม๒ร๒ณ๒า๒พ
- (7) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒หล๒อก๒พวก๒พระ๒ส๒ต๒ร๒ส๒ว๒ค๒ศ๒ีย๒ใ๒ห้๒ต๒ก๒ใจ๒ก๒ล๒ว (8) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒เล๒น๒ช๒อน๒บ๒ริ๒ชา๒ร๒ของ๒พวก๒พระ๒ส๒ต๒ร๒ส๒ว๒ค๒ศ๒ีย๑ (9) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒ทำ๒ร๒าย๒ร๒ำ๒ง๒า๒ย๒พวก๒พระ๒ส๒ต๒ร๒ส๒ว๒ค๒ศ๒ีย๑ (10) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒จ๒ื้อ๒ฝ๒ำ๒ม๒ือ๒จะ๒ทำ๒ร๒าย๒พวก๒พระ๒ส๒ต๒ร๒ส๒ว๒ค๒ศ๒ีย๑ (11) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒ใ๒ส๒ความ๒ภ๒ิก๒ษ๒อื่น๒ว๒า๒า๒บ๒ติ๒ส๒ง๒า๒ท๒ใ๒เส๒ส๒ด๒ย๒ไม๒มี๒ม๒ูล (12) เหตุการณ๑พวก๒พระ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒แก๒ล๒ง๒ก๒อ๒ความ๒ร๒ำ๒ค๒า๒ญ๒ใ๒แก๒พวก๒พระ๒ส๒ต๒ร๒ส๒ว๒ค๒ศ๒ีย๑ (13) เหตุการณ๑นาง๒อุ๒ล๒น๒น๒า๒ภ๒ิก๒ษ๒ณ๒ิ๒แก๒ล๒ง๒นาง๒ภ๒ัท๒ทา๒กา๒ป๒ลา๒น๒ิ๒ภ๒ิก๒ษ๒ณ๒ิ (14) เหตุการณ๑นาง๒อุ๒ล๒น๒น๒า๒ภ๒ิก๒ษ๒ณ๒ิ๒จ๒ด๒คร๒ำ๒นาง๒ภ๒ัท๒ทา๒กา๒ป๒ลา๒น๒ิ๒ภ๒ิก๒ษ๒ณ๒ิ๒น๒อก๒จาก๒ที่๒อ๒ย๒ (15) เหตุการณ๑พวก๒ภ๒ิก๒ษ๒ณ๒ิ๒ฉ๒ฬ๒พ๒ค๒ศ๒ีย๒ด๒ำ๒พระ๒ภ๒ิก๒ษ๑ (16) เหตุการณ๑นาง๒อุ๒ล๒น๒น๒า๒ภ๒ิก๒ษ๒ณ๒ิ๒ด๒ำ๒พระ๒ภ๒ิก๒ษ๑ (17) เหตุการณ๑พระ๒สุ๒ธ๒ร๒ม๒แก๒ล๒ง๒พ๒ุด๒ก๒ระ๒ท๒บ๒ค๒ฤ๒ห๒ส๒ถ๑

1.2 เหตุการณ๑การกั๒แล๒งกั๒ที่๒ปรากฏใน๒พระ๒ส๒ุต๒ต๒น๒ต๒ปิฎก ได้๒แก๒

- (1) เหตุการณ๑พระ๒พ๒ุ๒ธ๒เจ๒ำ๒ถูก๒พ๒ื่น๒อง๒ต๒ระ๒ก๒ูล๒พ๒รา๒ห๒ม๒ณ๑ด๒ำ (2) เหตุการณ๑พระ๒พ๒ุ๒ธ๒เจ๒ำ๒ถูก๒พระ๒นาง๒มา๒ค๒ัน๒ท๒ิ๒ยา๒จ๒ำ๒ง๒ค๒น๒ตาม๒ด๒ำ (3) เหตุการณ๑พระ๒พ๒ุ๒ธ๒เจ๒ำ๒ถูก๒นาง๒จ๒ิ๒ญ๒มา๒ณ๒วิ๒กา๒ใ๒ส๒ร๒าย๑ (4) เหตุการณ๑พระ๒พ๒ุ๒ธ๒เจ๒ำ๒และ๒พระ๒ภ๒ิก๒ษ๒สง๒ฆ๑ว๒ัด๒พระ๒เซ๒ต๒วัน๒ถูก๒พวก๒อ๒ณ๒ุ๒ย๒เ๒ย๒ร๒ถ๒ิ๒ย๒ใ๒ส๒ร๒าย๑ (5) เหตุการณ๑พระ๒ล๒ก๒ณ๒ภ๒ิก๒ภ๒ัท๒ิ๒ย๒เ๒ระ๒ะ๒ถูก๒ล๒อ๒เส๒ียน๒ดู๒ห๒ม๒ึ๒น๒เพ๒ระ๒ร๒ู๒ป๒ำ๒ง๒เล๒็ก๒เต๒็๒ย๑ (6) เหตุการณ๑พระ๒ส๒ู๒น๒ิ๒ตะ๒ถูก๒ผ๒ู๒ค๒น๒ดู๒ห๒ม๒ึ๒น๒เพ๒ระ๒ยา๒ก๒จ๒น๒และ๒ท๒ำ๒งาน๒ร๒ับ๒จ๒ำ๒ล๒ำ๒ง๒เท๒อ๒จ๒า๒ระ๑ (7) เหตุการณ๑นาง๒ร๒ัช๒ช๒ู๒มา๒ลา๒ถูก๒ลูก๒สะ๒เ๒ก๒็๒ของ๒พ๒รา๒ห๒ม๒ณ๑ข๒ม๒ห๒ง๒ร๒ัง๒แก (8) เหตุการณ๑การกั๒แล๒งกั๒ใน๒น๒ิท๒าน๒ชา๒ต๒ก: พระ๒ภ๒ิก๒ษ๒ใ๒ส๒ร๒าย๒พระ๒อร๒ห๒ัน๒ต๑ (โล๒ส๒ก๒ชา๒ต๒ก) (9) เหตุการณ๑การกั๒แล๒งกั๒ใน๒น๒ิท๒าน๒ชา๒ต๒ก: ล๒ิง๒แก๒ล๒ง๒ฤ๒ษ๒ิ๑ (ก๒จ๒ฉ๒ป๒ชา๒ต๒ก) (10) เหตุการณ๑การกั๒แล๒งกั๒ใน๒น๒ิท๒าน๒ชา๒ต๒ก: ล๒ิง๒แก๒ล๒ง๒ก๒ระ๒บ๒ือ (ม๒ห๒ิส๒ชา๒ต๒ก)

2. หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันมีหลายหลักธรรม

2.1 หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมปลูกฝังแก่ผู้กลั่นแกล้ง คือ (1) เมตตา (2) สัมมาวาจา

2.2 หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับอบรมปลูกฝังแก่ผู้ถูกกลั่นแกล้ง คือ (1) ชันติ (2) อภัยทาน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่า หลักพุทธธรรมสำหรับนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกัน (Bullying) ได้แก่ ‘เมตตา’ ‘สัมมาวาจา’ ‘ชันติ’ และ ‘อภัยทาน’ ดังนั้น รัฐบาล สถานศึกษา สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ รวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครอง วรรณรงค์ ประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมอบรมปลูกฝังหลักพุทธธรรมเหล่านี้แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- การกลั่นแกล้ง (Bullying) ความรุนแรงในสังคม. (2562). สืบค้นจาก <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th/>
- ไทยอันดับ 2 “เด็กรังแกกันในโรงเรียน” พบเหยื่อปีละ 6 แสนคน. (2561). สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_819657
- พระพรหมคุณาภรณ์ [ป.อ.ปยุตฺโต]. (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.